

Väitekiri liivi verbituletusest

Santra Jantunen. Livonian Verbal Derivation: Inherited Characteristics and Contact-Induced Change. (Dissertationes Universitatis Helsingiensis 216/2025.) Helsinki: University of Helsinki, 2025. [186 lk.]

Liivi keele uurimine on uuel aastatuhandel saanud sisse enneolematu hoo. Rohkete liivi keelt ja keeleareaali käsitlevate uurimuste kõrval on valminud kümnekond doktoritööd, neist enamik Tartu Ülikoolis. Tähtis liivi keele uurimiskeskus on endiselt ka Helsingi ülikool, kus mullu juunis kaitses Santra Jantunen Riho Grünthali juhendamisel valminud väitekirja, mis käsitleb liivi verbituletust, seda mõjutanud keelekontakte ja keelesiseseid arenguid.

Jantuneni doktoritöö keskendub liivi keele tegusõnamoodustuse eri võimaluste võrdlevale uurimisele. Ühest küljest analüüsib autor liivi frekventatiivsete ja kausatiivsete verbide, nagu *mā̃dlō* 'mäletada, meenutada' ja *nā̃gtō* 'näidata', läänemeresoomelikkude sufikstuletust. Teisalt käsitleb ta verbide tähenduste modifitseerimist prefiksiga, mida on liivi keeles hakatud läti keele eeskujul lisama verbitüvede ette, nagu sõnas *atmā̃dlō* '(veel) mäletada, meeles pidada'.

Doktoritöö koosneb katuspeatükist ja kolmest artiklist. Praeguseks on neist ilmunud kaks: üks käsitleb liivi frekventatiivide tuletamise produktiivsust ning teine läti-mõjuliste liivi verbiprefiksita süntaktilisi ja aspektiga seotud funktsioone. Ülevaade liivi kausatiivide moodustamise eripäradest ootab veel ajakirjaartiklina ilmumist. Doktoritöö tulemuste seisukohast on aga tähtsaim katuspeatükk, mis avab uurimuse tausta ja esitab uuenduslikke järeldusi.

Teemasid, mida Jantuneni uurimus hõlmab, on käsitletud varemgi, seda ka

väitekirjade tasemel. Nii vaatles Eduard Vääri oma doktoritöös (1975) liivi algupäraseid tuletussufikseid, sealhulgas frekventatiivide ja kausatiivide omi, ning avaldas liivi verbiliidetest hulga artikleid. Liivi verbiprefiksistest kirjutas Prantsusmaal väitekirja Fanny de Sivers (1971).

Jantuneni töö erineb siiski neist varasematest vormikesksetest uurimustest mitmeti, sest tema jaoks on oluline see, mida järel- ja eesliidetega moodustatud verbidega liivi keeles väljendatakse, kuidas neid saab kombineerida ning milline on nende roll eri keeletasanditel. Jantunen jälgib oma töös sõnamoodustuse mõju lauseehitusele, ühendades leksikaalsete tähendusmuutuste uurimise süntaktilise analüüsiga. Seejuures vaatleb ta liivi verbimoodustuse tüpoloogilisi muutusi areaalsete keelekontaktide mõjul.

Teoreetilistest uurimisküsimustest hoolimata paistab väitekirja silma empiirilisusega. Tekstikogumike ja sõnaraamatute kõrval on analüüsimiseks kogutud sõnu ja lauseid Helsingis soome keele heliarhiivis hoitavatest liivi helisalvestistest. Töös uuritakse ennekõike loomulikku kõneldud liivi keelt, kus verbiprefiksita iseloomulik kasutus avaldub selgemini kui kirjakeeles. Väldib ju liivi kirjakeel läbinähtavaid läti-pärasusi, sealhulgas verbide eesliiteid. Liivi argikeeles on neil siiski kindel funktsioon. On silmapaistev, et pikaajaline kontakt läti murrete ja kirjakeelega ei ole lihtsustanud liivi keele grammatilist struktuuri, vaid on muutnud selle pigem rikkamaks. Nii on verbiprefiksita andnud liivi keeles aspekti väljendamiseks lisavõimalusi. Uurimuses rõhutatakse, et kopeeritud pole üksnes läti kasutusmalle, vaid verbiprefiksita on liivi keeles omandanud ka uusi iseseisvaid funktsioone.

Doktoritöö järelduste osas toob Jantunen esile, et kuigi järelliitega tegusõnad on liivi keeles üldiselt leksikaliseerunud, mis on eriti ilmne frekventatiivide puhul,

on eesliidete kasutus teinud võimalikuks tegusõnade tähenduste modifitseerimise nii sõna- kui ka fraasitasandil. Samuti võimaldavad prefiksid väljendada tegevuse laadi, eriti selle perfektivsust ehk lõpetatust.

Edasiseks uurimisülesandeks jääb teiste sufiksitega moodustatud verbirühmade tähendusarengu ning nendega seotud eesliidete kasutamise omapära selgitamine. Omalt poolt võin tõdeda, et kui eesti keele tüpoloogiliste erijoonte kirjeldamisel on toodud esile kompleksust ja eri tüüpi grammatiliste väljendusviiside kasutamist, siis liivi keele puhul on seda näha veelgi ulatuslikumalt. Käesoleva väitekirja tulemused näitavad seda samuti ilmekalt.

Santra Jantunenile tuleb soovida jätkuvat indu liivi keele sõnatuletuse uurimisel ning soovitada kogutud keeleainestiku kättesaadavaks tegemist teistele uurijatele. Loodetavasti teeb ta edaspidigi tihedat koostööd Eesti ja Läti liivi keele uurijatega. Liivi keelt on uuritud ja väärtuslikku keeleainest talletatud mitmel maal. Soome uurijate ligi kahe sajandi pikkusesse välja- paistvasse ritta kuuluvad Anders Johan Sjögren, Emil Nestor Setälä, Lauri Kettunen, Lauri Posti, Seppo Suhonen, Riho Grünthal, Petri Kallio ja mitmed teised. On suurepärane, et neile on tulemas pädevat järelkasvu.

KARL PAJUSALU